Akad. Antanas Buračas

„Naktį iš sausio 12-osios į 13-tąją, išgirdęs apie besitelkiančią prie Lietuvos radijo ir televizijos pastatų karinę okupantų techniką, jau po vidurnakčio savo žiguliuku nuskubėjau prie Seimo. Goštauto (tada Poželos) g. esančių LMA institutų kiemuose buvo patogu palikti automašiną ir kiemais pasiekti Seimą. Prie Seimo aikštėje degė laužai, nes buvo šalta žiemos naktis, budėjo gausybė žmonių, daugelis dainavo patriotines dainas. Seime buvo šiokia tokia sumaištis, rūmų praėjimuose visur buvo sudėti smėlio maišai, šalia kurių budėjo ar snaudė savanoriai. Prisijungiau prie posėdžių salėje daugiausia su paltais esančių (kai kurie taip pat snūduriavo) Seimo deputatų (pastato šildymas buvo atjungtas). Jau buvo sutrikusi pagrindinių LRT kanalų veikla, visa informacija iš Lietuvos vietovių, daugiausia Kauno, buvo gaunama tik per kelias nešiojamas tarnybines radijo stoteles ir neblogai tebeveikusius laidinius telefonus. Todėl LR AT pirmininkas Vytautas Landsbergis bene kas pusvalandį ėjo prie tribūnos ir kvietė pasisakyti žinančius kokių nors naujienų ar turinčius siūlymų. Retsykiais grupelėmis susirinkdavome prie poros deputatų, turėjusių mažus trumpabangius radijo imtuvus, leidusius gaudyti žinias iš užsienio ar net, pasisekus, tarnybinių kanalų; vienas tokių buvo J. Paleckis. Prasidėjus LRT pastatų šturmui, sužinojus apie pirmąsias desantininkų atakų aukas, prie Seimo susirinkusių žmonių labai pagausėjo, nes visur sklido žinia, kad Neries pakrante gali būti pradėtas ir Seimo pastatų šturmas. Į susirinkusius tėvynės gynėjus pro langą kreipėsi V. Landsbergis, pro tą patį langą šnekėjau ir aš, vėliau prisijungė kunigas Robertas Grigas, žmonėms nuraminti išsakydami paprastus paguodos ir tvirtybės žodžius. Susirinkusių minia gan smarkiai šurmuliavo, tad iš pradžių vien per megafoną tariamus į tamsą žodžius buvo sunku išgirsti. Tik vėliau susiprasta nutiesti garsiakalbį, jau R. Grigui per kitą langą ėmus laikyti pamaldas. Arčiau pirmųjų gaidžių pradėjo plaukti sistemingesnės žinios per Sitkūnų radijo stotį, kur prof. Liucija Baškauskaitė skubiai organizavo ir žinių apie Sausio 13-osios žudynes skleidimą pasaulyje anglų kalba. Paryčiais grupė žurnalistų man įteikė pluoštą kruvinų nuotraukų apie agresijos prieš Lietuvos Nepriklausomybę faktus. Reikėjo kuo skubiau rasti patikimų kanalų šiai karinės agresijos informacijai perduoti Vakarų didžiosioms informacinėms agentūroms, nes tai padėtų Lietuvos vadovybei ieškoti tvirtesnės pasaulio lyderių paramos. Manęs prašyta padėti tai įgyvendinti, nes turėjau SSRS AT deputato pažymėjimą. Jau buvo žinoma, kad Vilniaus oro uosto ir geležinkelio stoties tarnybos, bendradarbiaudamos su *jedinstveninkais* ir okupantų atstovais, kontroliuoja išvykstančiųjų srautą ir sąjūdiečius

Seime, šalia Sauliaus Pečeliūno, laukiant žinių apie LRT šturmą.

Sausio 13-osios naktį Seime, klausantis žinių apie šturmą.

suiminėja. Su žentu Donatu jau paryčiais iš karto patraukėme savo neišvaizdžiu žiguliuku Naručio kryptimi. Ten artimiausiame miestelyje jis mane įsodino į rajoninį autobusiuką ir taip per Minską tos pačios sausio 13-osios vakare lėktuvu pasiekiau Maskvą.

Nuvykęs į LR atstovybę, kuri tuo metu dėl paaštrėjusių įvykių taip pat buvo griežčiau saugoma, ten netikėtai radau prof. Aleksandrą Štromą, su kuriuo buvau susipažinęs ankstesniuose mokslo kongresuose, besiruošiantį iš ryto išskristi į JAV. A. Štromas garsėjo kaip politologas, 1986 m. organizavęs sensacingą tarptautinį kongresą, skirtą sovietinės imperijos suirutei, ir jame savo pranešimą skyręs pasaulio persitvarkymui po imperijos griūties aptarti. Iki griūties – 1990-ųjų – dar praėjo keleri gilių politinių pokyčių SSSR metai; ir tai buvo žmogus, kuriam buvo atviros žymiausių pasaulio informacinių agentūrų durys. Po kartu praleistos jau antros bemiegės nakties sutarėme, kad vos atvykęs į JAV A. Štromas paskleis visą informaciją. O man vertėjo sugrįžti į Lietuvą, kur kaip Lietuvos žmogaus teisių gynimo asociacijos, įsteigtos mūsų su V. Petkumi ir kitais, pirmininkas galėčiau parengti detalesnį kreipimąsi į Jungtines Tautas ir kitas tarptautines organizacijas dėl vykdomos agresijos prieš jauną beatsikuriančią nepriklausomą Lietuvos Respubliką ir jos žmones. Po poros savaičių tokį kreipimąsi man pavyko parašyti, kuo detaliau jį dokumentuojant. Trūko tik konstitucinės ir tarptautinės teisės specialistų konsultacijų (padėjo tik V. Petkus ir Kęstutis Lapinskas). Įgaliotas LRS ir LRV, šį kreipimąsi nuo Lietuvos nevyriausybinės organizacijos įteikiau JT Generalinio sekretoriaus pavaduotojui, JT Žmogaus teisių komiteto pirmininkui.“

Akad. Arūnas Ramanavičius

Sutrumpintos ištraukos iš kelių liudijimų Lietuvos prokuratūrai 1991-01-13–25 ir 2017–2019 m. vykusių teismų posėdžių metu (Sausio 13-osios byloje), bei žurnalistinių diskusijų.

„Gana dažnai prisimenu įvykius, vykusius naktį iš sausio 12-osios į 13-ąją. Naktis trumpa, bet įvyko labai daug tokių dalykų, kurie atkreipė pasaulio visuomenės dėmesį į mūsų valstybės išsilaisvinimo kelią ir vėliau prisidėjo prie galutinio Sovietų Sąjungos subyrėjimo.

Prisimenant Sausio 13-ąją prie Seimo gynėjų atmintinės barikados
su Romualdu Ozolu, Vladu Gaidžiu, Kęstučiu Čilinsku, Alvydu Medalinsku.

Jau nuo sausio pradžios jautėsi įtampa dėl į Lietuvą iš įvairių Sovietų Sąjungos vietų atsiųstų itin gausių „specialiosios paskirties“ karinių pajėgų. Iki Sausio 13-osios nakties Lietuvai svarbiausių objektų apsauga vyko gana spontaniškai. Žmonės ateidavo, dalijosi informacija, dainavo, šoko liaudies šokius. Todėl sausio 11 d. Sovietų kariuomenė gana lengvai užėmė Spaudos rūmus ir dar kelis objektus.

Sausio 12 d. artėjant vidurnakčiui važiavau nuo Seimo rūmų namo (tuo metu gyvenau Kalvarijų gatvėje šalia Šiaurės miestelio – sovietų karinės bazės) ir Kalvarijų bei Žalgirio gatvių sankryžoje sutikau karinės technikos koloną. Važiuodamas dviračiu šalia tų karinių mašinų, šarvuočių ir tankų, nuvažiavau iš pradžių iki Seimo, o po to iki televizijos bokšto. Kažkodėl man atrodė, kad puls būtent televizijos bokštą, mat tuo metu tai buvo pagrindinė „antena“ Lietuvoje, kurios siųstuvai aprėpė didžiausią Lietuvos dalį. O bokšte būdavo tik keli civiliai apsirengę žmonės, turbūt iš Sąjūdžio aktyvistų arba iš besikuriančio krašto apsaugos departamento, ar kitos besikuriančios valstybinės struktūros. Tie žmonės rūpinosi tik tvarkos palaikymu viduje. O bokšto išorėje viskas vyko spontaniškai.

Atvažiavęs prie bokšto, vienoje sankryžoje netoli televizijos bokšto pastebėjau tanką, bandantį paskleisti dūmų uždangą. Vėliau pradėjo šaudyti iš pabūklo, taikydamas į žmones, stovinčius ant kalno prie TV bokšto. Supratau, kad tai tik bandymas gąsdinti ir atitraukti dėmesį. Palikęs dviratį, nuėjau prie pat bokšto, nes pastebėjau pralaužtą televizijos bokšto teritoriją supusią tvorą. Į ją įvažiavo šarvuočiai ir dar keli kariniai automobiliai, iš kurių išsilaipino desantininkai. Likus keliolikai sekundžių iki desantininkų puolimo, atsistojau toje vietoje, kur galima buvo tikėtis jų puolimo, nes ten buvo dideli vitrininiai langai, labai patogūs tokiai atakai. Šie langai vėliau ir buvo išdaužti, o pro juos sulindo desantininkai, šturmavę televizijos bokštą. Žmonių toje vietoje buvo keletas eilių, nuo penkių iki dešimties. Ką tik buvau atsistojęs į tą „gyvąją barikadą“, ir atsidūriau pačiame priekyje. Dauguma žmonių buvo susikibę už parankių, todėl jautėsi labai stiprus visuotinis susitelkimas ir palaikymas.

MOSCOW NEWS
January 20-27, 1991
BLOODY SUNDAY
INDEPENDENT WEEKLY
Photo by Yevgeny KONDAKOV
Vilnius, January 13
UNWILLING TO GO, THE REGIME STOOPS TO CRIME
Statement by the Moscow News Board of Directors

МОСКОВСКИЕ НОВОСТИ
20 января 1991 г.
ВОСКРЕСЕНЬЕ
КРОВАВОЕ ВОСКРЕСЕНЬЕ
НЕЗАВИСИМАЯ ГАЗЕТА
ПРЕСТУПЛЕНИЕ РЕЖИМА, КОТОРЫЙ НЕ ХОЧЕТ СХОДИТЬ СО СЦЕНЫ
Заявление членов учредительного совета «МН»

„Moscow News“ ir „Moskovskie Novosti“ nuotraukos, kuriose užfiksuotas A. Ramanavičius.

Išsilaipinę desantininkai gana greitai pasiruošė atakai, susigrupavo ir be jokių perspėjimų pradėjo „veikti“. Iš pradžių tie desantininkai sumetė „sprogstamuosius užtaisus“, stengdamiesi pataikyti į žmones, stovėjusius toje bokšto vietoje, kurią ruošėsi šturmuoti. Kai tie sprogmenys susproginėjo, jie, nieko neperspėję, puolė, pasidrąsindami šūksniais (galbūt bandė šaukti „ura“, bet girdėjosi tik žemo dažnio „uu-u-u“, panašus į urzgimą). Atsidūriau pačiame atakos centre. Gal kokią minutę (laiko pojūtis tuo metu jau buvo prarastas) laikėmės ir stengėmės jų nepraleisti prie bokšto, bet sprogimai, šaudymas, žmonių, tarp kurių buvo daug moterų ir vaikų, daužymas metaliniais strypais, automatų buožėmis ir kitomis desantininkų turėtomis priemonėmis galų gale padarė savo – žmonių gretos pakriko. Užpuolikai prasiveržė prie pat bokšto, išdaužė vitrininius langus, pradėjo lįsti į televizijos bokšto vidų. Aplink jau buvo daug sužeistųjų.

Stovėjau pirmoje eilėje ir su šiais užpuolikais teko susidurti akis į akį. Akivaizdžiai matėsi, kad tie desantininkai buvo apsvaiginti kažkokiomis psichotropinėmis priemonėmis, akys išsprogusios, judesiai nelabai koordinuoti. Nepaisant to, jie labai aktyviai, taip pat ir Kalašnikovo automatais, be atodairos žalojo žmones, pasitaikiusius jų kelyje. Nuo to labai didelio „aktyvumo“ keli jų buvo jau visai praradę orientaciją ir pargriuvo visai šalia minėto lango, kurį jų sėbrai jau buvo išdaužę ir lindo į bokšto vidų. Vienas iš puolusių desantininkų parkrito šalia ir mačiau, kaip jis iš automato paleido seriją išcentrinių kulkų, iš kurių dvi pataikė man į dešinę koją. Kulkos sutrupino šlaunikaulį, viena jų dar ir susprogo, todėl koja ir dabar pilna didesnių ir mažesnių tos kulkos skeveldrų. Kelias pačias didžiausias chirurgai labai sunkiai „išžvejojo“ ilgai trunkančių operacijų metu. Pagal kulkas buvo galima nustatyti šaudmenų kalibrą ir tipą. Beje, skirtingai nei postringauja kai kurie Kremliui parsidavę veikėjai, abiejų kulkų trajektorija yra akivaizdžiai „iš apačios į viršų“, maždaug 30–35 laipsnių kampu (sumaišyti kulkos įėjimo ir išėjimo angos taip pat neįmanoma). Taigi, nuo kokio nors stogo taip pataikyti tikrai neįmanoma.

Po sužeidimo parkritau, nes kojos šlaunikaulis buvo sutrupintas ir daugelis kojos raumenų sudraskyti ir / arba pažeisti. Koja pradėjo nevaldoma konvulsijose labai neįprastai suktis. Tuos traukulius lydėjo skausmas, bet pagulėjus, pavyko susikaupti, atpalaiduoti sužeistą koją ir nušliaužti gal dešimt metrų į šoną nuo tos vietos, kur buvau sužeistas. Aplink jau zujo

desantininkai ir kitokie kariškiai, pradėjo grėsmingai judėti jų karinė technika. Keli vaikinai pastebėjo mane šliaužiantį ir patraukė iš pavojingos vietos. Vėliau kiti žmonės pagriebė ir pradėjo nešti iš bokšto teritorijos. Benešant visai šalia iššovė tankas, nuo šūvio garso visi apkurtome ir parkritome. Šiaip taip nugabeno mane iki greitosios pagalbos automobilių, bet jie buvo pilni sužeistųjų. Šalia greitosios pagalbos automobilių buvo paguldyti ir keli žuvusieji. Buvau nuneštas į kažkokį lengvąjį automobilį, kurį žmonės „prastūmė“ tarp kelią užtvėrusios karinės technikos ir įvairių kitų kliūčių. Buvau nuvežtas į Šv. Jokūbo ligoninę netoli Lukiškių aikštės. Ligoninės priimamasis jau buvo perpildytas sužeistaisiais, operacinės buvo užimtos, todėl prieangyje operacijos teko luktelėti 3–4 valandas.

P. S. Po to teko daugiau nei 13 mėnesių gydytis įvairiose ligoninėse, buvo atlikta daugybė operacijų, kurių metu sužalota koja buvo tempiama, į ją instaliuojamos įvairios metalinės konstrukcijos. Per kelias operacijas buvo atlikti kaulų ir kitų audinių persodinimai iš kitų kūno vietų (pvz., iš dubens). Po tų operacijų gana ilgai tekdavo gulėti beveik nejudant, po to iš naujo mokytis vaikščioti.“

Akad. Zenonas Dabkevičius

„Sausio 11–12 d. pajutus grėsmę Lietuvos nepriklausomybei, LR Aukščiausioji Taryba, Sąjūdžio nariai ir visi patriotiškai nusiteikė piliečiai kvietė visus susitelkti prie strateginių šalies objektų: Aukščiausiosios Tarybos, radijo ir televizijos pastatų, televizijos bokšto bei kitų ir ginti juos nuo agresorių.

Kėdainių r. Sąjūdžio grupė organizavo keletą autobusų vykti prie strateginių sostinės objektų. Prie šios akcijos prisidėjo ir rajono įstaigos. Lietuvos žemdirbystės institutas taip pat skyrė autobusą vykti į Vilnių. Paskirtas laikas buvo sausio 12 d. 18 val., bet organizatoriai, bijodami pavėluoti, išvykimą paankstino 17 val. Keletas žmonių, ketinusių vykti ir negavę informacijos, pavėlavo, bet iš Dotnuvos–Akademijos į Vilnių išvyko per 30 žmonių.

Autobusas mus atvežė tik prieš 21 val. ir išleido prie televizijos bokšto. Organizatoriai paskelbė, kad išvyksime namo 6 val. ryto. Su grupele kolegų apėjome bokšto teritoriją, nuvykome prie Spaudos rūmų, kur jau buvo matyti sausio 11-osios karinio šturmo padariniai. Tačiau ir čia, ir prie televizijos bokšto, ir prie radijo bei televizijos pastatų, kuriuos taip pat aplankėme, buvo ramu, žmonės būriavosi, degino laužus, gėrė arbatą, diskutavo.

Vidurnaktį, grįžus prie televizijos bokšto, pasigirdo šurmulys, žinios, kad iš Šiaurės karinio miestelio tankai ir kariniai automobiliai pajudėjo Karoliniškių link. Žmonės glaudžiai keliomis eilėmis sustojo apie televizijos bokštą. Tankai prie bokšto pasirodė apie pusę antros nakties ir pradėjo šaudyti tuščiais šoviniais. Garsas buvo neišpasakytai garsus, todėl teko išsižioti, kad nesusprogtų ausų būgneliai. Per karinėje mašinoje įtaisytus garsiakalbius skelbta, kad Parlamentas krito ir valdžia perėjo į „Nacionalinio gelbėjimo komiteto“ rankas. Tačiau šia žinia žmonės nepatikėjo ir glaudžiai stovėjo prie bokšto. Prieš antrą valandą tankai ėmė supti televizijos bokštą, žmones spausti prie bokšto pagrindo. Prieš tankus einantys automatininkai šaudė į žemę, į viršų, matėsi šviečiančios trasuojančios kulkos, vėliau buvo paleistą šūvių į aplink bokštą apstojusius žmones. Tankai, nepaisydami taikių žmonių, važiavo į minią. Pasigirdo sirenos ir pasirodė greitosios pagalbos automobiliai, kurie išvežė sužeistuosius. Žmonės vis bandė rankomis sulaikyti tankus, tam naudojo parankines priemones, rąstigalius, padangas. Tankai ir desantininkai siautėjo apie dvi valandas ir, visų apgailestavimui, bokštas buvo užimtas kareivių. Svarbiausia, kad nebuvo užimta Aukščiausioji Taryba ir po to Lietuvai pavyko išsaugoti nepriklausomybę, tapti laisvos Europos dalimi.

Dažnas klausia, ar buvo baisu tą naktį? Nesigirdamas pasakau, kad tikrai ne – nors tankų ir kulkosvaidžių šūviai ir trasuojančios kulkos, tankų šviesos, keliamas triukšmas bei žmonių garsai sudarė ypatingą karinę aplinką, žmonės buvo susitelkę, jautė vienas kito petį, žinojo, kad jie yra teisūs, tikėjo pergale. Daugiau baimės buvo namuose mūsų šeimoms, kurie, nutrūkus televizijos transliacijai, nieko apie mus nežinojo, kol mes tik auštant grįžome į namus. Manęs laukė trys 5–11 metų vaikai ir žmona Giedrė, gimusi Sibiro tremtyje ir žinanti, ko galima tikėtis iš okupantų.“

Akad. Limas Kupčinskas

„1991 m. sausio 13 d. išlieka viena svarbiausių datų šiuolaikinės Lietuvos istorijoje ir mano šeimos atmintyje. Po sausio 8 d., kai tūkstantinė jedinstvininkų minia, protestuodama prieš atkurtą Lietuvos nepriklausomybę, prisidengusi kainų pakėlimu, bandė veržtis į Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos rūmus ir nuversti teisėtai išrinktą valdžią, AT pirmininkas V. Landsbergis per Lietuvos nacionalinį radiją ir televiziją pakvietė Lietuvos žmones ateiti prie AT rūmų paremti savo valdžios. Tuo metu aš, dar jaunas mokslų daktaras, dėsčiau Kauno medicinos institute (KMI) ir dirbau gydytoju Kauno klinikose. KMI Sąjūdžio grupė sausio 10 d. organizavo autobusą vykti budėti prie Seimo rūmų. Ryte atvykę kartu su kitais dėstytojais, buvome susirinkusių taikų gynėjų minioje iki sutemstant. Nors aplinkui susirinkę parlamento gynėjai buvo ryžtingi, rimti ir susikaupę, nedaugelis galėjome nuspėti po trijų dienų įvyksiančią tragišką atomazgą.

1991 m. sausio 13-osios naktį visa Lietuva tapo Lietuvos radijo ir televizijos pastato užgrobimo liudininke. Mūsų šeima, kaip daugelis Lietuvos žmonių, visas per televizijos ir radijo žinias su nerimu gaudė naujienas iš „karštųjų taškų“. Tą vėlyvą vakarą buvome susėdę prie televizoriaus. 1 val. 53 min. žurnalistė Eglė Bučelytė tiesioginiame televizijos eteryje pranešė apie pastato puolimą ir pakvietė Lietuvos žmones ginti nepriklausomybę. Po keliolikos minučių TV transliacija nutrūko. Supratome, kad padėtis labai rimta. Mieste pradėjo kaukti aliarmo sirenos. Lietuva nepasidavė ir jau 2 val. 20 min. darbą pradėjo Kauno radiofonas, pakvietęs kauniečius rinktis ginti nuo sovietinės kariuomenės Kauno relinės jungties stotį Vaižganto gatvėje ir stotį Sitkūnuose, šalia Kauno. Mes gyvename Žaliakalnio papėdėje, K. Būgos ir Sopranų gatvių sankirtoje, todėl nuo Vaižganto gatvės teskyrė 1937 m. įrengti Vaižganto laiptai į Žaliakalnį. Daug nedelsdami, su žmona Eugenija paprašėme uošvienės prižiūrėti mūsų mažus vaikus ir kartu su uošviu Algirdu Baškiu išbėgome į gatvę. Telefonu kvietėme prisijungti ir kaimynus, bet kai kurie buvo išsigandę ir pabijojo. Kartu su kitais žmonėmis Vaižganto laiptais netrukus pasiekėme radijo sotį. Kuo šis nedidelis pastatas su trimis retransliacijos bokštais buvo toks svarbus? Stotis įrengta 1910 m. kaip Kauno tvirtovės įtvirtinta radijo stotis, iki 1926 m. naudota kariniam ryšiui bei telegramoms priimti ir perduoti. 1926 06 12 iš šios stoties (Kauno radiofono) pradėtos transliuoti pirmosios Lietuvos radijo laidos. Tai – ryšio su visu pasauliu techninė širdis. Per šią stotį jau buvo galima perduoti signalą į palydovą, anuomet tai buvo išskirtinė techninė įranga. Ir taip išplatinti pasauliui žinią apie tai, kas vyksta Lietuvoje. Šios stoties reikšmę galima buvo palyginti su šiuolaikiniu interneto ryšiu. Jeigu okupantai būtų suspėję užimti stotį, jie būtų galėję nutildyti Laisvės balsą ir perdavinėti pasauliui okupantams naudingą sovietinę propagandą.

Buvo tamsi naktis, apie nedidelį pastatą Vaižganto gatvės gilumoje, link Ąžuolyno jau buvo susirinkę daug kauniečių. Iš lūpų į lūpas buvo perduodamos žinios apie aukas prie TV bokšto, informacija apie tankų judėjimą, minia dainavo, skandavo „Lietuva!“. Pasiekė, kaip vėliau

paaiškėjo, ir klaidinanti informacija apie tankų ir kariuomenės įžengimą į Kauną. Glaudžiai susikabinę rankomis ir kūnais sudarėme keletą žiedų apie Kauno relinės jungties stotį. Lėtai slinko sausio 13-oji naktis, pradėjo brėkšti. Okupantai neišdrįso pasirodyti. Išaušus atvyko dar daugiau žmonių ir galėjome nusileisti Vaižganto laiptais į namus atsikvėpti. Trumpai pamiegojus, ryte jau matėme atkurtas TV transliacijas iš Kauno, pranešančias pasauliui apie okupantų smurtą. Greta Sąjūdžio vadovų ekrane išvydome ir savo kolegas, KMI dėstytojus, šviesaus atminimo biofiziką prof. Aroną Gutmaną ir gydytoją Petrą Semašką, perduodančius rusų ir anglų kalbomis žinias apie sovietų piktadarybes Lietuvoje visam pasauliui. Lietuva nepalūžo, atlaikė istorinį išbandymą ir išnaudojo istorinę galimybę.“

Akad. Juozas Vidmantis Vaitkus

„Į sausio 13 dienos įvykius patekau gana atsitiktinai. Vakarop nusprendžiau pažiūrėti, kaip sekasi budėti sūnui, kuris kartu su savo Fizikos fakulteto studentų grupe turėjo budėti prie televizijos bokšto ar prie LRT komiteto. Nusprendžiau nuvažiuoti prie televizijos bokšto. Vos išvažiavus į Kareivių gatvę, teko lenkti tankų koloną, ieškoti tiesesnio kelio iki TV bokšto jaučiant, kad prasideda rimtesni įvykiai. Atvažiavęs prie bokšto, sūnaus neradau, bet tuo pat metu atvažiavo tankai ir aš pats jungiausi į žmonių minią. Buvo nejauku. Manau, kad operatorius, nufilmavęs tą vaizdą, kai tanko vamzdis juda pro žmones, ką dažnai rodo televizija, stovėjo kažkur greta manęs. Būtent toks vaizdas įstrigo atmintyje. Kažkas pakvietė visus jungtis į grandinę ties pietiniu šlaitu. Pajudėjau ten, ir ten netrukus atvažiavo tankai. Jų veiksmai buvo agresyvūs, nes pervažiavo barikadoje stovėjusį sunkvežimį – smėlio barstytuvą. Pasigirdo žmonių klyksmas, o tankai pasuko link televizijos bokšto. Žmonių grandinė nutrūko, o aš buvau nevikrus ir likau vienišas tarp pravažiuojančių tankų. Prie bokšto prasidėjo grumtynės. Pradėjo važiuoti greitosios pagalbos mašinos, nes žmonių šauksmai rodė, kad yra aukų. Jautėsi, kad kaimyninių namų gyventojai įsibaiminę, nes prašant, kad kas nors leistų paskambinti telefonu, niekas neįsileido. Teko nueiti porą kilometrų iki brolio namų, iš kur paskambinau namo pasakydamas, kas vyko.

Pamatęs, kad karinė operacija praktiškai baigta, nuvažiavau prie LRT komiteto pastato Konarskio gatvėje ir atsitiktinai sutikau sūnų, kuris tik ką buvo nuvežęs Japonijos žurnalistus prie bokšto. Jie pasakojo, kad iš jų turimos įrangos buvo transliuojama tiesiogiai į užsienį. Sūnus papasakojo, kad į jį buvo iššautas tanko tuščias užtaisas. Tai jį nusviedė kelis metrus atgal ir kontūzijo. Teko matyti, kaip grubiai elgėsi kareiviai, biro kaimyninių namų langų stiklai. Vienintelę viltį palaikė ir skatino iš Kauno radijo girdima transliacija. Po penktos valandos ryte jau buvome su sūnumi namuose.

Tuoj pat parašiau laišką geram pažįstamam, fizikui prof. Vitalijui Ginzburgui į Maskvą , kuris buvo Aukščiausios Tarybos deputatas, aprašydamas jam visa tai, kas įvyko, ir klausdamas ar Aukščiausioji Taryba neturėtų reaguoti į šitą „proizvolą“ (neteisėtus veiksmus). Vėliau gavau iš jo atvirą atsakymą, kuriame jis paaiškino, kad Aukščiausioji Taryba yra politiniai statistai, o viską valdo kitos jėgos.

Tuo metu buvau Lietuvos–Švedijos draugijos pirmininkas, todėl dažnai tekdavo padėti Lietuvoje vykstančiais įvykiais besidominčiam Švedijos–Lietuvos draugijos pirmininkui Leifui Windmarui. Jis dalyvaudavo Sąjūdžio organizuojamuose mitinguose ir po to skleisdavo informaciją apie tai Švedijoje bei pasaulyje. Jis buvo ir tuomet, kai buvo statomos barikados prie Seimo rūmų, ir mėgino paaiškinti, kaip reikia išdėlioti betoninius blokus, kad jie būtų tankams kliūtis. L. Windmaras buvo tankistas, Švedijos generaliniame štabe atsakingas

už šarvuotąją techniką. Anksčiau jis patardavo ir kitoms Lietuvos institucijoms, kaip veikti, vadovaujantis tarptautiniais standartais. Dirbdamas Švedijos Raudonajame kryžiuje, jis patarė Lietuvos Raudonajam kryžiui, kaip elgtis, kai Lietuvos jaunuoliai buvo prievarta imami į sovietinę armiją. Leifas Windmaras vėliau buvo apdovanotas ordino „Už nuopelnus Lietuvai“ Karininko kryžiumi.“

Akad. Arvydas Janulaitis

„Sausio 13 d. apie įvykius prie televizijos bokšto sužinojau susiruošęs miegoti. Per TV pamačiau paskutinį trumpą V. Lansbergio pasisakymą ir TV žurnalistės E. Bučelytės perduodamas žinias apie tankus, šaudymą ir t. t. Kol ekrane pasirodė *Alfa* kareiviai ir ekranas užgeso. Gyvenau tuo metu netoli Seimo. Atsisveikinau su žmona ir išėjau prie Seimo. Dabar daug kalbama, kaip visi vieningai tomis dienomis laikėmės. Visko buvo. Einant Gedimino prospektu link Seimo buvo nemažai žmonių ėjusių priešinga kryptimi – nuo Seimo. Bet ne mažiau buvo ir skubančių link Seimo. Iškilus realiam pavojui, žmonės apsisprendė, į kurią pusę eiti. Susirinko mūsų gal pora tūkstančių. Paryčiais kunigui Grigui pro langą duodant masinį atleidimą nuo nuodėmių (absoliutio – tai taikoma esant masinės žūties pavojaus atveju) mūsų, stovinčių prieš tą langą, buvo gana skystoka minia. Ar buvo baisu – buvo. Tuo labiau, kad per garsiakalbius buvo skelbiami pranešimai, kur ir kaip juda šarvuota okupacinės kariuomenės technika. Ir vis nebuvo aišku, ar ji pasirodys ir prie Seimo. Nepasirodė. Ryte pradėjo plūsti minios žmonių. Išėjau namo. Kartu su manim visą laiką buvo dabar jau amžiną atilsį Biochemijos Instituto darbuotojas A. Gineitis. Mačiau tą naktį ir akademiką Bronių Grigelionį.

Dabar visa tai ne tik prisiminimai, bet ir savęs pasitikrinimas kritinėje situacijoje, ar ryžtumeisi rizikuoti savo gyvybe dėl Tėvynės.“

Akad. Rimantas Jankauskas

„Sausio 12-osios pavakare vaikščiojau apie Seimą, vyravo šventiška nuotaika, neatrodė, kad kas grėstų, tad prieš vidurnaktį parėjau namo (gyvenu Žvėryne, 5 min. nuo Seimo) pailsėti. Vos spėjau prisnūsti, pažadino šūviai prie televizijos bokšto. Greit nubėgau prie Seimo. Atsimenu Žvėryno tilt važiavusį ir sustojusį taksi – išlipo aiškiai užsienietis (kaip paaiškėjo vėliau – norvegas žurnalistas, grįžo nuo bokšto), bandžiau klausinėti, bet jis buvo šoke ir nieko negalėjo suregzti. Jau švintant prie Seimo sutikau savo studentus, pastebėjau ant vieno iš jų batų kraują. Jis nuramino: „Čia ne mano kraujas“. Pasirodo, visi bendrabučiuose gyvenę studentai buvo prie radijo ir televizijos, tad ir kraujas iš ten. Dar atsimenu, kaip slapstėme studentų sąrašus ir naktimis budėjome Medicinos fakultete prie telefono.“

LMA narys emeritas Algirdas Jonas Raila

„Atrodo, kad ta lemtinga diena buvo tik vakar, nors prabėgo jau 30 metų, o visos dienos smulkmenos neišblėso, išliko atmintyje tikriausiai amžinai. 1991 metų sausį nepaprasta įtampa šalyje tvyrojo jau kurį laiką, nes sovietinė armija ir vietiniai kolaborantai reiškėsi vis agresyviau. Įtampa buvo tokia didelė, nes ir naktimis, užgesinus šviesą, neišjungdavome radijo, kad nepraleistume kokios svarbios žinios iš Vilniaus.

Tądien iš ryto mažylį sūnų nuvežiau pas savo mamą, vyresnysis sūnus išėjo į mokyklą, žmona Marija su bendradarbiais, atsiliepdami į Vyriausybės kvietimą, kaip ir daugelis žmonių iš visų Lietuvos kampelių, Akademijos autobusu išvažiavo į Vilnių budėti prie Parlamento.

Tą, visai Lietuvai atmintiną 1991 m. sausio 13 dieną kartu su kolega doc. Edvardu Ulicku dirbome su studentais, buvo Žemės ūkio akademijoje Inžinerijos fakulteto studentų planinė priėmimo – konsultacijų diena.

Apie pietus, sumažėjus interesantų, su kolega svarstėme, ką dar galėtume nuveikti. Artimiausias svarbus objektas – Juragių televizijos retransliacijos bokštas, tad gal čia mes galime būti kuo nors naudingi. Pasakius savo ketinimus studentams, pastarieji neliko abejingi. Apie savo planus informavus tuometinį fakulteto dekaną doc. Vladą Janulevičių, jis ne tik pritarė sumanymui, bet dar pažadėjo parūpinti transportą.

Taip pavakaryje mes, du Mašinų mechanikos katedros dėstytojai ir 10–12 vyresnių kursų studentų pasibeldėme į Juragių radijo ir televizijos retransliacijos stoties duris. Televizijos retransliacijos centre budėję darbuotojai mus sutiko geranoriškai. Šeimininkai supažindino su jų vykdoma misija ir svarba, kad Lietuvos televizijos laidas matytų šalies ir užsienio valstybių žiūrovai. Su centro darbuotojais aptarėme, koks galėtų būti mūsų vaidmuo galimos atakos atveju prieš retransliacijos stotį. Visi supratome, kad keliolika beginklių žmonių niekaip negalėtume atsilaikyti prieš ginkluotus kareivius, o ypač desantininkus. Taigi mums buvo keliamas uždavinys, sulaikyti įsibrovėlius nors keletui minučių pastato prieigose, kol centro darbuotojai televizijos kanalais perduos žinią pasauliui, kas dedasi Lietuvoje. Pasidalijome į grandis, išsiaiškinome, iš ko galėtume statyti užtvaras, kaip nuo pastato stogo bandyti apsaugoti televizijos bokšto antenas ir avarinį įėjimą į siųstuvų patalpą.

Kartu su centro darbuotojais akyliai sekėme, kas dedasi Vilniuje. Kai Lietuvos radijo ir televizijos centro koridoriais pradėjo bėgioti automatais ginkluoti desantininkai ir pradėjo laužtis į Eglės Bučelytės vedamų žinių laidos studiją, supratome, ramus laikas baigėsi, atėjo mūsų eilė. Desantininkams nutraukus Lietuvos televizijos darbą, aptemo ekranai mūsų operatorinėje ir Lietuvos bei užsienio šalyse. Mes su studentais paskubomis iš baldų ir kitų rakandų statėme ir tvirtinome užtvaras stoties pastato viduje, užbarikadavome duris, kiek sugebėjome dangstėme langus.

Nutrūkus televizijos transliacijai iš Vilniaus, Juragių retransliacijos stoties siųstuvai greitai buvo perorientuoti perduoti ryšį iš Lietuvos televizijos Kauno studijos. Kai vėl atsigavo televizijos ekranai, stoties darbuotojai paskelbė, kad nuo šiol visos transliacijos vyks per Juragių radijo ir televizijos retransliacijos stotį ir paprašė žmonių pagalbos ginant šį objektą. Miestuose, miesteliuose ir gyvenvietėse skambėjo bažnyčių varpai, gaudė sirenos, pranešinėjo radijas, kad reikalinga žmonių pagalba ginant šaliai svarbiausius objektus.

Pirmoji džiugi žinia buvo tai, kad Lietuvos siunčiama žinia pasauliui per Liepoją pasiekė Suomiją, o tai buvo jau labai daug – mes ne vieni. Gavus šią pirmą džiugią žinią ir peržiūrėjus paskubomis suręstas užtvaras, prasidėjo aplinkos stebėjimas. Nedavė ramybės gaunamos žinios iš žvalgų apie karinių tankečių judėjimą Kauno – Garliavos – Marijampolės plentu. Gerai, kad tai buvo tik karinės jėgos rodymas keliant nervinę įtampą tarp žmonių. Nė nepastebėjome, kaip kartu su Juragių stoties darbuotojais besidarbuojant mūsų visų saugumui, prabėgo netrumpa viduržiemio naktis, pradėjus švisti, pasirodė pirmieji Garliavos, Akademijos ir kitų aplinkinių gyvenviečių žmonės. Pradžioje į kiekvieną atvažiojančią mašiną, po praleistos neramios nakties žiūrėjome įtartinai, o kai atvykėlių pagausėjo, visiems tapo ramiau.

Praėjus keletui dienų po lemtingos sausio 13-osios, teko ne kartą kartu su kolegomis ir studentais budėti stoties prieigose, bet čia vaizdas ir nuotaikos buvo visai kitos, – degė

laužai, stoties pastato langai ir durys grotuotos, pastatą saugojo aplink jį glaudžiai sustatyta sunkiasvorė technika.

Aplinkiniai ūkininkai ir šiaip kaimo žmonės dažnai atveždavo karštų vaišių. Tik tada galutinai supratome, kokios svarbos objektą saugojom sausio 13-ąją, kai LRT centre Vilniuje savivaliavo svetimi desantininkai ir kolaborantai. Net aštuonis mėnesius Juragių siųstuvai padėjo matyti televiziją ne tik Lietuvoje, bet ir užsienyje.“

Akad. Antanas Sederevičius

„Tuo metu su žmona Angele, 10-ties metų dukra ir 4-erių metukų sūnumi gyvenome Kaune, P. Lukšio g. 65. Dirbau Lietuvos veterinarijos akademijoje mokslinės Biotechnologijos laboratorijos vadovu. Apie pirmą val. nakties pasigirdo automobilių signalai. Vaikai jau buvo suguldyti nakties miegui, mes su žmona snaudėme. Pašokus iš lovos ir pažvelgus pro miegamojo langą į Žukausko gatvę, pamačiau link Savanorių prospekto važiuojančius automobilius su įjungtais garsiniais signalais. Automobiliai per sankryžą važiavo dideliu greičiu ir degant raudonam šviesoforo signalui. Tuo laiku atėjo pirma mintis į galvą, kad galbūt kažkas labai baisaus atsitiko. Įjungiau televizorių, pamačiau kalbančią Eglę Bučelytę, kad sovietų kariai puola Radijo ir televizijos komitetą Vilniuje.

Aš žinojau, kad, užgrobus Vilniuje Radijo ir televizijos komitetą, laidos bus transliuojamos iš Kauno. Informaciją pranešiau mūsų aukšto kaimynams ir pasiūliau jiems su manimi važiuoti saugoti Kauno radijo ir televizijos objektų. Svarstymų ar abejonių tuo klausimu neiškilo. Keturiese mano automobiliu išvykome paskui kitus automobilius link miesto centro. Objektų, susijusių su televizija, Kauno mieste yra keletas, todėl nežinojome, kuriam labiausiai reikia pagalbos apsaugai.

Kai dabar vertinu to laikmečio įvykius per laiko prizmę, suprantu, kad tai buvo tikras patriotizmas, meilė Lietuvai. Kai per keliolika minučių išvyksti plikomis rankomis susitikti su sovietų armijos kariais, palikdamas savo mažamečius vaikus ir jauną žmoną (mes visi buvome šiame name naujakuriai, panašaus amžiaus, turėjome visi mažamečių vaikų ir buvome vedę prieš 10 metų) ir esi pasiruošęs ginti savo šalį.

Važiuodami, per radiją išgirdome informaciją, kad trūksta žmonių prie Lietuvos radijo ir televizijos centro, Vaižganto g., Kaune. Prisijungėme prie kauniečių saugoti šio objekto, gėrėme iš termoso mano žmonos Angelės įdėtą arbatą ir atidžiai klausėmės informacijos per gretimo saugotojo turėtą radijo imtuvą apie padėtį Vilniuje. Žaliakalnyje prisirinko gana daug žmonių. Per garsiakalbį buvo perduotas pranešimas, kad galimai bus šturmuojama radijo stotis Sitkūnuose, o ten saugotojų nėra daug. Buvo perduotas prašymas, kas turi savo transportą, vykti ten.

Apie ketvirtą val. nakties jau buvome Sitkūnuose. Nustebome, kad žmonių buvo suvažiavę tikrai daug. Pradėjome irtis tarp žmonių į priešakines linijas, bet sunkiai sekėsi. Po kojomis tirpstantis sniegas permerkė batus, pasigirsdavo garsai, kad kažkam pasidarė bloga. Atvykus greitosios pagalbos automobiliui, žmogus buvo perduodamas iš rankų į rankas, virš žmonių galvų. Teko įsitaisyti ant kalvelės prie garažų ir klausytis perduodamos informacijos iš stovinčių žmonių lūpų bei perduoti kitiems. Apie 5 val. ryto buvo perduota informacija, kad automagistralėje kariškių automašinų kolona sustojo netoli Sitkūnų. Paryčiui išgirdome, kad sovietų kariškų automašinų kolona grįžta į Kauną. Netrukus išgirdome naują informaciją, kad Vytautas Landsbergis kviečia daugiau žmonių rinktis prie Aukščiausios Tarybos. Išvykome į Vilnių. Kauno–Vilniaus automagistralėje netoli Vilniaus susidūrėme su kliūtimi.

Užtvara buvo padaryta iš kariškos mašinos ir, kaip mums pasirodė, gelžbetoninių blokų. Visą naktį buvome nemiegoję, pavargę, todėl vos pastebėjome neapšviestą užtvarą, bet spėjau sulėtinti greitį ir neatsitrenkiau. Pavargę, matyt, buvo ir kareiviai, kurių tik vienas stovėjo prie kariškos mašinos ir mūsų automobilio nestabdė.

Prie Seimo rūmų atvykome jau prašvitus. Žmonių, palyginti su saugomais objektais Kaune ir Sitkūnuose, buvo mažiau. Pasižvalgę aplink Seimo rūmus, sustojome ties Geležinio vilko gatvės tuneliu ir stebėjome transporto judėjimą. Apie 10–11 val. teko išgyventi nemalonų baimės potyrį, kai Geležinio vilko gatve važiuojančių kariškų automobilių kolonoje, tankas pakėlė vamzdį ir nukreipė į mus. Tikrai buvo nemalonus jausmas, tačiau neišsigandome. Pagalvojome, kad atvažiuoja šturmuoti Seimo rūmų ir nuskubėjome link Vytauto gatvės, laukti atvykstančių sovietų kareivių iš kitos pusės. Bet taip ir nesulaukėme.

Vakarėjant pravažiavome radijo ir televizijos pastatą, ir pasižiūrėję iš tolo į kulkų išvarpytą sieną, grįžome namo. Liko tik jaudinantys prisiminimai, kad nė sekundei nesuabejojus, nesusvyravus daugelis žmonių, kaip ir mes tuo metu, vyko gelbėti savo šalies, širdyje degė didis laisvės troškimas – baimei neliko vietos. Šiais išgyventais prisiminimais dabar dalijuosi su savo vaikais ir anūkais.“

Akad. Rimantas Kačianauskas

„Po kelių vakarų, praleistų įvairiuose susibūrimo vietose, buvau nutaręs pailsėti ir nuėjau miegoti kiek anksčiau. Prižadino neįprasta šurmulys laiptinėje ir lauke. Įjungęs radiją, išgirdau žinias apie TV bokšto užėmimą. Atsisveikinęs su šeima, nuskubėjau link parlamento. Susistabdęs vieną iš daugelio iš Pašilaičių centro link judančių automobilių, apie antrą valandą nakties atsidūriau prie parlamento.

Nuo antros iki ketvirto valandos teko išgyventi dvi kylančios įtampos valandas. Sklido įvairūs nepatvirtinti pranešimai ir gandai apie artėjantį parlamento šturmą. Didėjant įtampai buvo apėmęs toks jaudulys ir drebulys, kokio neteko patirti nei iki tol, nei po to. Nerimą stiprino ir sumažėjęs žmonių skaičius. Mačiau, kad panašūs jausmai yra apėmę ir kitus susirinkusius. Pažįstamų veidų nepastebėjau. Įsiminė tik vienas veidas – VGTU Gelžbetoninių konstrukcijų laboratorijos technikas, rusakalbis jaunuolis. Nepaisydamas tokiam laikui netinkamos lengvos aprangos, jis stovėjo tą nerimastingą naktį drauge su aikštėje susirinkusių lietuvių dauguma. Nerimo kulminacija buvo apie ketvirtą valandą, pasklidus žiniai, kad tankai juda parlamento link, ir nuslūgo pranešus, kad tankai pasuko kitur. Nuotaiką pagerino apie penktą valandą prie parlamento besirenkantys nauji žmonės, jų atsinešta karšta arbata, užkandžiai. Rytą nubudęs Vilnius pasitiko kitoks.“

Akad. Gediminas Motuza (Žaliaraiščio atsiminimai)

„Sausio įvykiai man prasidėjo 8 dieną, išgirdus per radiją Vytauto Landsbergio kvietimą ginti Seimą nuo puolančių *jedinstveninkų*, pasinaudojusių Kazimieros Prunskienės Vyriausybės kainų pakėlimu. Tuo metu dirbau Geologijos institute, kur dauguma darbuotojų dalyvavo Sąjūdyje. Todėl greitai susirinkęs mūsų pulkelis, pasiėmę trispalves, leidosi žemyn nuo Tauro kalno prie Seimo rūmų.

Seimo kiemelis iš Gedimino prospekto pusės, kur tuo metu buvo pagrindinis įėjimas, buvo sausakimšas prisigrūdusių *jedinstveninkų*. Per jų galvas matėsi, kad metalu kaustytos durys vos laikosi ir eilinio minios puolimo jos nebeatlaikys.

Prasiveržti prie durų tiesiai buvo neįmanoma, todėl pradėjome brautis palei dešinę sieną. Virš mūsų pro atvirą langą kalbėjo V. Landsbergis, K. Prunskienė, kiti vyriausybės nariai, aiškino padėtį, bandė raminti minią, kuri neklausė ir grėsmingai šurmuliavo. Brautis buvo sunku, bet išsidėstę vorele ir padėdami vienas kitam, pasiekėme duris. Mūsų tebuvo saujelė, bet mes iškėlėme atsineštą trispalvę ir pradėjome dainuoti. Tai matė atvykstantys sąjūdiečiai. Jie ėmė brautis link mūsų tuo pačiu keliu ir greit mūsų, dainuojančių, padaugėjo tiek, kad atitvėrėme duris nuo minios, o dar po kiek lako pradėjome ją spausti. Susidarančią erdvę tuoj užpildydavo naujai atvykstantys. Jie pradėjo spausti iš šonų ir minia ėmė trauktis, kol galiausiai visi buvo išstumti iš kiemelio. Aišku, buvo ir pasispardymo, ir pasikumščiavimo, kažkas pametė kepurę ar neteko akinių, bet Seimo durys buvo apsaugotos. *Jedinstven*inkai susibūrė atokiau, dabartinės Nepriklausomybės aikštės pakraštyje, šūkavo, klegėjo – buvo aišku, kad jie nenusiramins ir, gavę pastiprinimą, greičiausiai vėl bandys pulti.

Sklido gandai, kad tas pastiprinimas jau telkiamas gamyklose (tokiose, kaip „penkiukė“, dirbusiose karo pramonei), kur vyravo rusakalbiai, nusiteikę prieš nepriklausomybę. Bet daugėjo ir Seimo gynėjų, kurie plūdo į aikštę. Abi minias atskyrė milicija, bet ji buvo neskaitlinga ir ne itin veikli, labiausiai stengėsi išvengti abiejų pusių susidūrimo.

Aš tuo metu buvau Vilniau miesto tarybos narys – deputatas, todėl privalėjau likti prie Seimo. Niekas man jokių nurodymų nedavė, tiesiog pradėjau daryti tai, ką, mano nuomone, reikėjo daryti. Kartu su kitu deputatu – Vincu Vyrukaičiu ėmėme organizuoti išorinę Seimo rūmų gynybą. Prie Seimo greitai daugėjo žmonių. Ėjo ne tik vilniečiai, pradėjo vykti iš visos Lietuvos – kas autobusais, kas savo priemonėmis. Reikėjo juos sutikti, paaiškinti, kaip elgtis, jei pasikartotų puolimas, kur stovėti, ką daryti. Atsirado daugiau tvarkdarių – jiems dalinom žalius raiščius su geltonu Vyčio kryžiumi, kuriuos mums siuvo netoliese buvusios siuvyklos moterys. Mes dalinome tuos raiščius norėjusiems prisidėti prie tvarkdarių ir tas žaliasis raištis buvo tarsi įgaliojimas.

Mano „būstu“ tapo autobusas (atrodo „Lvovas“), pastatytas šalia įėjimo į trečiuosius rūmus, nuo Mažvydo bibliotekos pusės. Ten buvo atvestas laidinis telefonas tiesiai į Seimo rūmus. Norint juo paskambinti reikėjo sukti rankenėlę. Tiesa, jame sėdėjau mažai – buvo daug veiklos ir lauke, suktis teko dieną ir naktį. Žmonių buvo daugybė. Vieni išvykdavo, atvykdavo kiti. Kiekvieną tokį atvykstantį pulką reikėjo pasitikti, instruktuoti, atsakyti į jų klausimus. Per tas dienas aš sutikau turbūt didumą apskritai kada nors pažinotų žmonių.

Parvažiuodavau namo apie vidurdienį – ramiausiu laiku. Pasimatydavau su šeima, užkąsdavau, nusiprausdavau, numigdavau valandėlę „zuikio miegu“ – neišjungdamas radijo, ir atgal. Su vaikais nelabai ir spėdavau pakalbėti. Atsimenu, tik kaip jauniausias sūnus – jam tada buvo penkeri, paklausė:

– Tėtuk, tu grįši rytoj, ar tave nušaus kareiviai?

Tiesa, tai buvo jau po sausio 13-osios. O jos išvakarės buvo tarsi tokios pat kaip ir ligi tol – Seimą supo platus gynėjų žiedas, lėtai judantis ratu. Žmonės kalbėjosi, bendravo, dainavo, bet ore tvyrojo kažkoks nerimas, įtampa, kuri veikė žmones. Buvo atšauktas numatytas koncertas. Minioje ėmė šmirinėti įtartini asmenys. Trumpam buvo pasirodęs netgi pats „Jedinstvos“ lyderis – Valerijus Ivanovas – su keliais bendrais. Tai „kvepėjo“ provokacija – jo bendrai galėjo būti ginkluoti, todėl teko saugoti jį nuo Seimo gynėjų.

Arčiau vidurnakčio įtampa pradėjo „kibirkščiuoti“ ir gynėjų minioje. Iš gretimo Chemijos instituto į Seimo rūmus jaunimas slapta užančiuose nešė butelius su „Molotovo kokteiliu“. Jie trenkė benzinu ar žibalu. Braunantis pro minią link įėjimo, žmonės pajusdavo kvapą, rasdavo butelius ir pradėdavo „purtyti“ nešėjus, įtardami, kad tai gali būti priešai. Teko ne kartą vaduoti juos, rodyti deputato pažymėjimą ir lydėti „kokteilio“ nešėjus link vartų, braunantis pro ryžtingai nusiteikusią minią.

Kai prie televizijos ir bokšto prasidėjo šaudymas, ėmė amsėti tankai, kilti trasuojančių kulkų prapliūpos ir iš ten atbėgę liudininkai pranešė apie kariuomenės puolimą ir aukas, įtampa dar padidėjo. Kažkas kažką šaukė, kažkur lakstė. Žaliaraiščiams teko raminti žmones, bet kartu reikėjo keisti taktiką. Pasidarė aišku, kad Seimui gresia nebe „Jedinstvos“, o kariuomenės puolimas. Jei tankai šaudys akustiniais sviediniais, byrės Seimo rūmų stiklai, kurie kris ant gynėjų galvų, kaip giljotinos peiliai. Reikėjo tą sunkiai valdomą minią atitraukti nuo rūmų sienų. Kalbinome moteris eiti iš pavojingos vietos, bet čia sulaukdavome kartais griežto atsakymo. Naktį, gal apie 3 valandą, žmonių prie Seimo rūmų gerokai sumažėjo. Autobusai, anksčiau netilpę krantinėje, ėmė dingti ir aikštė prie rūmų gerokai aptuštėjo. Žaliaraiščiai klausinėjo: „Ką daryti?“ Galėjau atsakyti tik tiek: „Liekam ir laukiam“.

Laukti teko neilgai. Paryčiais, jau apie 5 valandą vėl ėmė rinktis žmonės – pavieniui, pulkeliais ir, galiausiai, ištisiniu srautu. Plotas aplink Seimo rūmus užsipildė, o prieigose ėmė dygti barikados. Tiesa, čia iškilo ir nauja problema – barikados buvo pasišiaušę armatūros virbalais. Je būtų puolimas ir žmonės turėtų trauktis ir jei dar kiltų panika, jie būtų prispausti prie tų spygliuotų barikadų. Laimei, greitai stichines barikadų statybas pakeitė profesionalai su technika ir statybiniais blokais.

Kai televizija ir bokštas buvo užimti, Seimas buvo pagrindinis „taikinys“, čia telkėsi ir daugiau gynėjų. Savo ryžtą nesitraukti ir būti iki galo dagelis reiškė atsisakydami sovietinių dokumentų. Pasus, karinius ir partinius bilietus, medalius ir ženkliukus žmonės ėmė kalti prie medžių, stulpų, mauti ant armatūros virbalų barikadose. Budėjimas prie Seimo rūmų tęsėsi, bet tapo sunkesnis, net namo nuvažiuoti nebuvo kada, nes tankų puolimas galėjo būti bet kuriuo metu. Žmonių nemažėjo, jų ryžtas neslūgo ir žaliaraiščiams darbo netrūko, nes mes buvom Seimo rūmų prieigose ir turėjome stebėti bei pranešti vidun, kas čia vyksta. Tos kelios dienos po sausio 13-osios iki aukų laidotuvių buvo bene svarbiausios ir, galbūt, lemiamos. Gal kaip tik tuo metu čia buvę žmonės buvo vienas svarbiausių veiksnių, sustabdžiusių tankus. Ypač tie, kurie buvo išorėje (nemažinant buvusių viduje nuopelnų), nes jie buvo matomi, matėsi, kiek jų daug ir kaip jie nusiteikę.

Po žuvusių gynėjų laidotuvių padėtis prie Seimo ėmė keistis. Įtampa ėmė slūgti, kariškių puolimo tikimybė sumažėjo (atrodo ir „Alfos“ smogikai išsidangino), keitėsi ir žmonės. Prie Seimo ėmė rinktis ir tie, kurie norėjo už dyką pavalgyti arba netgi ką nors nugvelbti. Vieną rytą, po naktinio budėjimo ir aš neberadau savo žiguliuko, pastatyto tunelyje po Seimo rūmais. Pranešiau milicijai ir po kelių dienų jį atrado, kažkur prie Širvintų, apdraskytą ir apdaužytą.

Man pasirodė, kad ėmė mažėti dokumentų prikaltų prie stulpų. Tai kėlė grėsmę jų savininkams, nes dar nebuvo žinoma, kaip viskas pasisuks. Todėl su keliais žaliaraiščiais nukabinome tuos skylėtus dokumentus, sudėjome į dėžes ir nunešėme į Istorijos muziejų, buvusį čia pat už tilto, ten, kur prieš tai buvo Revoliucijos muziejus, o po to Nacionalinė galerija. Kiek žinau, jie ir dabar saugomi Lietuvos nacionaliniame muziejuje.“

Akad. Albinas Kusta

„Lietuvai 1990 metų kovo 11 dieną paskelbus Nepriklausomybę, Sovietų sąjunga visokiais būdais spaudė atšaukti arba įšaldyti Kovo 11-osios aktą. Lietuvos Vyriausybei priėmus sprendimą padidinti maisto kainas, situacija ypač paaštrėjo 1990 m. pabaigoje ir 1991 m. pradžioje. Kainų padidinimas *jedinstven*inkams buvo pretekstas organizuoti maištą ir bandyti užimti Aukščiausiąją Tarybą. Atmosfera kaito. Aukščiausiosios Tarybos Pirmininkas Vytautas Landsbergis pakvietė žmones ginti Aukščiausiąją Tarybą ir kitus svarbius objektus. Po Vilnių važinėjo sovietinės kariuomenės šarvuočiai, brendo atviros karinės agresijos pavojus. Lietuvos valdžia, vadovaujama AT Pirmininko Vytauto Landsbergio, ruošėsi blogiausiam scenarijui. Valdžia ir tauta buvo vieningi, tad visi gyvendami didelėje įtampoje ruošė pasipriešinimą agresijai. Buvo organizuotas budėjimas prie gyvybiškai svarbių objektų, kad okupantas į juos negalėtų laisvai patekti. Svarbiausi objektai buvo sostinėje, kur važiuodavo budėti žmonės iš visos Lietuvos, taip pat ir Žemės ūkio akademijos (LŽŪA). Be to, LŽŪA darbuotojai ir studentai pagal Kauno rajono savivaldybės, bendradarbiaujant su Kauno miestu, sudarytą planą budėjo prie Juragių radijo ir televizijos centro (Juragių bokšto). Sausio 12-osios popietę grupelė darbuotojų planavome vykti budėti į Vilnių, bet tą dieną prisirinko daugybė jaunimo, studentų, kurie užpildė visus vykusius autobusus. Nepavykus išvykti į Vilnių, mes, darbuotojai, savo automobiliais išvykome budėti prie Juragių bokšto. Aplink bokštą buvo pastatytos barikados, buvo kūrenami laužai, dainuojamos dainos. Budinčių žmonių buvo daug. Situacija atrodė gan rami, bet aišku agresijos nuojauta tvyrojo. Vėlai vakare abu su žmona parvykome namo, ten radome sūnų, žiūrintį televizorių, iš kurio sklido neramus Eglės Bučelytės balsas, kad kariškiai puola Lietuvos radijo ir televizijos objektus. Kaip visi žinome, šis neramus balsas greit nutrūko. Tuo pat metu suskambo telefonas; skambino mano dėdė Mikna Vladas iš Vilniaus ir pranešė, kad prie TV bokšto šaudoma tikromis kulkomis ir yra aukų. Netrukus mūsų televizorius prabilo ir vėl. Tik nerodė vaizdo, bet perdavė labai reikalingą informaciją. Šiomis dienomis, artėjant Sausio 13-osios 30 metų sukakčiai, diskutavome, iš kur tas balsas pasigirdo, tiksliau per kur jis buvo ištransliuotas – ar iš Sitkūnų, ar iš Juragių. Viskas po truputį pasimiršta, bet nesunkiai išsiaiškinome, kad informacijai perduoti pirmiausia buvo panaudota Juragių radijo ir televizijos centro įranga. Vėliau tie abu centrai vaidino svarbų vaidmenį: TV transliacijos vyko iš Juragių, o radijo – iš Sitkūnų. Pirmasis prabilo radijo diktorius Modestas Patašius, o paskui visas transliacijas vykdė TVR Kauno redakcija Daukanto gatvėje. Išklausę informaciją, kurioje buvo kviečiama eiti budėti prie svarbiausių ryšio perdavimo taškų aplink Kauną ir pačiame Kaune, nusprendėme, kad gal labiausiai reikalingi būsime Kauno mieste. Jaunimas, daugiausia studentai, būreliais pėsčiomis skubėjo prie tų objektų, kuriuos radijas kvietė ginti. Kaune pasirinkome budėti prie televizijos centro Vaižganto gatvėje. Aplink centro pastatą prisirinko labai daug žmonių. Centro darbuotojai, atidarę langus, ant palangių pastatė televizorių, garsiakalbius, tad galėjome sekti įvykius, vykstančius Vilniuje. Buvo neramu, šalta ir baisu, nes kartas nuo karto pasigirsdavo sunkiasvorių mašinų ūžesys ir minioje pasklisdavo gandas, kad jau atvažiuoja tankai, o pasirodo tai buvo statomos barikados – miesto savivaldybė organizavo antrąjį gynybos žiedą. Laimė, Kaune tą naktį tokių baisių įvykių kaip Vilniuje nebuvo. Jau įdienojus, grįžome į namus, sekėme naujienas iš Aukščiausiosios Tarybos.“

Parengė dr. Rolandas Maskoliūnas, vyr. specialistas ryšiams su visuomene